

процесуальним законодавством України визначено можливість укладання сторонами мирової угоди у цивільному та господарському процесі або заяви про примирення при вирішенні публічно-правової суперечки.

Основною перевагою медіації є економія часу, коштів, сил. На відміну від судового розгляду суперечок, медіація не триває роками, а деяких країнах взагалі обмежується 15-20 годинами. Що стосується коштів, то в Україні вона не буде значно дешевшою порівняно з іншими країнами, оскільки судова тяганина в США, наприклад, виходить значно дорожчою, ніж судовий збір та послуги адвокатів в Україні. Не менш важливим є мирне та конфіденційне вирішення конфлікту, що потрібне в таких сферах, як сімейні та корпоративні конфлікти, оскільки дуже часто судовий розгляд приводить до публічного вирішення і не забезпечує конфіденційності, оскільки судовий розгляд проводиться відкрито і лише в окремих випадках здійснюється закритий розгляд справи.

Зважаючи на всі переваги медіації, дивно, що в Україні її не використовують частіше. Проект закону про медіацію спрямований на те, щоб змінити ситуацію. Він допомагає поінформувати широку громадськість про медіацію як альтернативу судовим процесам. Поінформованість слід також підвищувати через проведення цілеспрямованих інформаційних кампаній у публічних ЗМІ, а також через суддів, адвокатів та інших надавачів правової допомоги, які інформують окремих учасників судового процесу про їх можливості. Це стане реальністю лише у тому випадку, якщо юристи самі переконуються у перевагах медіації.

Тому доцільно, щоб медіація стала частиною навчальних програм вишів та інших форм юридичної освіти. Це не означає, що всіх юристів слід обов'язково готувати як медіаторів, однак вони повинні принаймні отримати базові знання з цього типу вирішення спорів, щоб вміти надавати консультацію клієнтам та сторонам, які ведуть судовий процес.

Отже, законодавче закріплення процедури медіації сприятиме ефективному поширенню в суспільстві культури мирного врегулювання спорів, дозволить знизити навантаження на суди, скоротити терміни розгляду справ, зменшити витрати сторін на правову допомогу та судовий процес загалом.

1. Бондаренко С. А. Учасники медиативного процесу: гражданско-правовой аспект. *Вестник Алтайской академии экономики и права*. 2012. № 3. С. 92-96.

2. Бугирська І. Врегулювання спору за участю судді: перспективизапровадження у господарський процес України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 79-83.

3. Романадзе Л.Д. Врегулювання спору за участю судді та іншого процесуальні новели: вплив на розвиток медіації. URL : <http://mediation.ua/wp-content/uploads/2017/05/Statyya-pro-Mediatsiyu-v-proektah-protseskodeksiv-2.pdf>.

Валерія ЗАСТАВСЬКА

викладач циклу загальноправових дисциплін
відділення первинної професійної підготовки,
спеціалізації та підвищення кваліфікації
Навчально-наукового інституту заочного
навчання та підвищення кваліфікації
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК ФОРМИ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Термін відновне правосуддя (*англ. Restorative Justice*) сформувався у середині 70-х років ХХ сторіччя як рух за зміну поглядів на злочин та покарання. Основною концепцією такого підходу є його орієнтованість не на встановлення вини особи та її покарання, а на надання можливості сторонам конфлікту та суспільству в цілому самим прийняти рішення та впоратися з наслідками правопорушення.

Відповідно до Рекомендації СМ/Rec (2018) 8 Комітету Міністрів державам-членам щодо відновного правосуддя у кримінальних справах, прийнятою Комітетом Міністрів Ради Європи від 03 жовтня 2018 р.: «Відновне правосуддя означає будь-який

процес, який дозволяє тим, кому була завдана шкода, та тим, хто несе відповідальність за таку шкоду, у випадку їх зв'язку зі скоєнням правопорушення, за посередництвом спеціально підготовленої та неупередженої третьої сторони» [1].

Якщо звернутися до Рекомендації N R (99) 19 Комітету Міністрів державам – членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах, прийнятій Комітетом Міністрів Ради Європи від 15 вересня 1999 р., то медіація у кримінальних справах трактується як процес, де жертві та правопорушнику надаються можливості, у разі їхньої згоди, брати активну участь за допомогою нейтральної третьої сторони (медіатора) у вирішенні питань, пов'язаних зі скоєним злочином. При цьому зазначається, що медіація потребує певних навичок, умінь, акредитованої освіти [2].

Окрім цього, рамковими міжнародно-правовими документами, з впровадження та подальшого розвитку системи медіації та запровадження принципів відновного правосуддя, стали Основоположне рішення «Про становище жертв злочинів у кримінальному судочинстві», прийняте Європейським Союзом у 2001 році, у відповідності до якого до 22 березня 2006 р. кожна держава – учасниця ЄС повинна була у своєму законодавстві закріпити можливість проведення медіації у випадках вчинення злочинів. У липні 2002 р. Економічна та соціальна Рада ООН прийняла Резолюцію «Про основні принципи використання відновного правосуддя у кримінальних справах», яка закликала держави – учасниці ООН розробити стратегії та політику спрямовану на впровадження відновного правосуддя [3].

Упровадження в Україні альтернативних способів вирішення спорів являється необхідною умовою інтеграції в європейську спільноту. Застосування інституту медіації в Україні, як дієвого способу вирішення конфліктів значно ускладнюється відсутністю ґрунтовної нормативно-правової бази її регулювання.

Не зважаючи на те, що деякі принципи відновного правосуддя знайшли своє відображення у Кримінальному законодавстві України, процедура впровадження медіації, як способу вирішення конфлікту у кримінальному процесі, не має чітко визначеного характеру.

Утім, відповідно до ч. 4 ст. 56 Кримінального процесуального кодексу України: «На всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення. У передбачених законом України про кримінальну відповідальність та цим Кодексом випадках примирення є підставою для закриття кримінального провадження». Далі ст. 468 визначає такі види угод: угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим та угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості [4].

У ст. 469 Кримінального процесуального кодексу чітко зазначено, що ініціаторами укладення угоди про примирення можуть бути виключно такі сторони кримінального провадження, як потерпілий, підозрюваний або обвинувачений тоді як, за умови досягнення домовленості стосовно угоди, вони можуть звертатися до допомоги захисника, представника, або іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження [4]. До того ж, правовий статус «іншої особи», як учасника процесу, не закріплений у Кримінальному процесуальному законодавстві.

Прийняття Закону України «Про медіацію» (далі за текстом – Закон) повинно було стати відправною точкою у врегулюванні та становленні правового статусу медіатора у кримінальному процесуальному законодавстві. Так у ст. 3 Закону прийнятого 16 листопада 2021 року Верховною Радою України зазначено, що: «дія цього Закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим)» [5].

Проте у Прикінцевих та перехідних положеннях Закону не зазначено жодних змін, що могли б законодавчо закріпити та визначити статус медіатора та деталізувати порядок проведення процедури медіації.

Отже Україна знаходиться на правильному шляху впровадження ефективної моделі відновного правосуддя. Чинне українське законодавство має основи для втілення процедури медіації, насамперед, це інститут примирення у кримінальному

законодавстві. Проте, подальший рух потребує системних змін у багатьох законодавчих актах України.

1. Рекомендація CM/Rec(2018)8 Комітету міністрів державам-членам стосовно відновного правосуддя у кримінальних справах. Ухвалено Комітетом міністрів 3 жовтня 2018. URL :<http://ipcg.org.ua/upload/Recommendation-CM-Rec20188-UKR-upd.pdf>.

2. Рекомендація N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам - членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах. Прийнято від 15 вересня 1999. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text.

3. Передмова до експертного висновку стосовно законодавчих передумов впровадження процедури медіації в Україні, проведеного експертом ГО “Лабораторія законодавчих ініціатив”. Землянська В. від 11 березня 2004. URL : <https://parlament.org.ua/2004/03/11/ekspertnij-visnovok-stosovno-zakono/>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Верховна Рада України. 2013 (БВР). Документ 2341-3. Чинний. поточна редакція – Редакція від 25.11.2021, підстава – 1888-9. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

5. Про медіацію : Закон України прийнято від 16 листопада 2021. URL:<https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/216385.html>.

Лілія ЗОЛОТУХІНА

професор кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справа, доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Найбільш поширеним на міжнародному рівні серед альтернативних способів врегулювання спорів є інститут медіації. У зв’язку із тим, що інститут посередництва на даний час в Україні знаходиться на етапі формування та впровадження, вивчення міжнародного досвіду та законодавства інституту медіації є актуальним.

Європейським Союзом було прийнято Директиву 2008/52/ЕС «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» [1, с. 24]. Окрім того, необхідність запровадження в країні інституту медіації підтверджується Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи «Про медіацію в цивільних справах» (R № (2002) 10) та «Про сімейну медіацію» (R № (98) 1), а також «Зелена книга» про альтернативне врегулювання спорів у цивільному та комерційному праві Комісії Європейських Співтовариств, Типовим законом ЮНСІТРАЛ «Про міжнародну комерційну примирювальну процедуру» із настановами щодо її впровадження й застосування (2002) тощо.

Поняття «медіація» у законодавстві кожної країни і в наукових працях відрізняються. Так, у ст. 1 Закону Румунії «Про медіацію та організацію професії медіатора» установлено, що медіація є додатковим способом врегулювання конфліктів шляхом примирення за допомогою третьої особи, яка має спеціалізацію медіатора, в умовах нейтральності, справедливості та конфіденційності. Відповідно до законодавства США, медіація – це процес, у якому посередник полегшує спілкування та переговори між сторонами, щоб допомогти досягти добровільної згоди щодо їх спору [1, с. 25]. Відповідно до ч. 3 ст. 2 Закону Литви «Про медіацію в цивільних спорах» медіація – це процедура вирішення спорів, за якої один або декілька посередників допомагають сторонам вирішити спір мирним шляхом. Щодо українського законодавства, то в проекті Закону України медіація визначається, як добровільна, позасудова, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [2]. Проаналізувавши всі поняття можна дійти висновку, що в українському законодавстві дефініція поняття медіація є більш ширшою, адже зазначається характеристика процесу медіації, а саме що це є «добровільна, позасудова, конфіденційна і структурована процедура».

Перш за все, найважливішим є визначити в законопроекті України місце